

Leve 'de majoor' (6 juli 2007)

Majoor Bosshardt was het boegbeeld van het Leger des Heils en het nationale voorbeeld van onbaatzuchtige zorg voor de verschoppeling. Maar ondanks en ook door alle aandacht voor haar in de media kan ook een vertekend beeld ontstaan van datgene waarvoor zij stond en van wat haar bewoog.

Het zal weinigen in Nederland zijn ontgaan: 'de majoor' is overleden. Zij die binnen het Leger des Heils allang gepromoveerd was tot luitenant-kolonel is nu – zoals binnen het Leger een overlijden steevast wordt aangeduid – 'bevorderd tot heerlijkheid'. Binnen de Nederlandse samenleving had zij in zekere zin die status al lang bereikt. Haar overlijden, het laatste afscheid in de korpszaal aan de Oude Achterzijdsburgwal en haar laatste tocht door de Amsterdamse binnenstad begeleid door langdurig beierende kerkklokken beheersten een week lang de media. De voortdurende herhaling van vroegere tv optredens prenten beelden, zoals die waarin zij Herman Brood in bad stopt, in het nationale geheugen. Wanneer ze Rooms-katholiek zou zijn geweest, dan zou ze binnen afzienbare tijd zalig en later waarschijnlijk ook heilig zijn verklaard. Voor velen was ze dat reeds tijdens haar leven. Burgemeester Cohen noemde haar in zijn rede in de afscheidsdienst iemand die ook vóór haar overlijden 'een engel aan de Amstel' genoemd kon worden. Het sympathieke van haar was dat ze bij al die soms persoonsverheerlijking neigende populariteit bleef zoals ze was, zonder valse bescheidenheid nuchter verder gaand op de koers die zij steeds had gevolgd.

Al die aandacht in de media voor iemand met zo'n positieve uitstraling als majoor Bosshardt is een verademing te midden van het doorgaans terneerdrukkende nieuws. Er zit echter ook een bedenkelijke kant aan. Juist door die grote, door de media versterkte uitstraling van die bijzondere vrouw, in die interessante omgeving van de walletjes en met ook nog een vleugje royalty in haar biografie, blijven bepaalde zaken onderbelicht.

Dat betreft in de eerste plaats het werk dat de majoor zelf zo ter harte ging: het dagelijkse gezwoeg van het Leger des Heils voor de mensen aan de zelfkant van onze samenleving. Dat gebeurt door gemotiveerde mannen en vrouwen zoals zij: majoors, kapiteins, luitenants, envoys, vrijwilligers. In de berichten over 'de' majoor krijgt dat soms iets romantisch. De werkelijkheid is rauwer en vraagt veel doorzettingsvermogen. Daarbij kan het ook gebeuren dat net zo makkelijk als 'de' majoor op een voetstuk geplaatst wordt, het Leger op een ander moment in een kwaad daglicht komt te staan. Toen in het afgelopen najaar een kwaad gerucht verspreid werd over de hulpverlening van het Leger in Zwolle werd dit breed uitgemeten op de tv en in de kranten. Achteraf bleek het meer te maken te hebben met de frustraties van een hulpzoeker dan met de werkwijze van de hulpverleners, maar de rectificatie krijgt altijd minder aandacht dan de aanklacht. Zo werkt dat. Intussen gaan de heilsoldaten gewoon door met hun niet eenvoudige en dus zeker ook niet altijd dankbare werk. Het zou goed zijn als de nagedachtenis aan majoor Bosshardt werd geëerd door een passend respect voor alle deze werkers in hun doorgaans minder mediagenieke situatie.

Het tweede punt betreft haar bron van inspiratie. Majoor Bosshardt heeft er nooit een geheim van gemaakt – integendeel! – hoezeer zij zich heeft laten leiden door het traditionele christelijke geloofsgoed van het Leger des Heils met de nadrukkelijke oproep tot bekering en tot levensheiliging. Ze vertelde zonder schroom van haar eigen bekering (als 18-jarige op het Janskerkhof in Utrecht) en riep ook anderen daartoe op. Die boodschap laat zich echter over het algemeen niet zo goed verkopen als het daarop gebaseerde welzijnswerk. Als kerkgenootschap heeft het Leger des Heils te kampen met dezelfde problemen als veel van de gevestigde kerken. Het ledental stagneert en men heeft moeite om de juiste weg te vinden tussen het vasthouden aan de oude leer met de vertrouwde gebruiken en de aanpassing aan het moderne levensgevoel. Juist aan de persoon, het leven en het werk van majoor Bosshardt is te zien dat het voor een mens mogelijk is om die weg te vinden en met

vertrouwen te gaan. Zij bleef blijmoedig zichzelf in een wereld van botsende belangen en denkbeelden.

Burgemeester Cohen zei van haar: 'Old soldiers never die; they only fade away'. Ze verwachtte zelf dat er een half jaar na haar dood niet meer over haar gepraat zou worden. Het zou goed zijn als de herinnering aan haar in christelijk Nederland heel veel langer levend gehouden zou worden door moedig en volhardend te zoeken naar de integriteit van leer en leven zoals zij die belichaamde.

Joods-christelijk-islamitisch? (20 juli 2007)

Minister van integratie Ella Vogelaar vindt dat de islam de kans moet krijgen zich te wortelen in Nederland, zoals dat eerder met het jodendom gebeurde. Zoals verwacht mocht worden roept deze uitspraak negatieve reacties op. Men vindt het irreëel of zelfs gevaarlijk, maar misschien is het juist visionair en wijs.

De minister deed haar uitspraak in een interview voor dagblad Trouw op zaterdag 14 juli. In de daarop volgende commentaren wordt vaak verwezen naar een door haar ooit mogelijk geachte situatie waarin sprake zou zijn van Nederland als een land van joods-christelijke-islamitische tradities. Dat zijn echter woorden die haar door de interviewer in de mond worden gelegd. Ze beaamt dat ze zich dit kan voorstellen, maar ze voegt daar aan toe dat daar dan wel een eeuw overheen gaan. Ook al drukt ze zich dus voorzichtig uit, men kan zich toch afvragen of de minister hier niet al te naïef is. De wens lijkt de vader van de gedachte. Het zegt misschien ook iets over haar als buitenstaander. Wie de betrokken religies van binnen uit kent weet wel beter. Zo moet men tegenwoordig heel voorzichtig zijn met de term 'joods-christelijk'. Alsof die zomaar op één lijn te stellen zijn. De geschiedenis leert immers dat joods en christelijk elkaar maar al te vaak uitsluiten. En wie als christen zegt dat hij/zij in de joods-christelijke traditie staat kan het verwijt krijgen dat daarmee de joodse traditie geannexeerd wordt.

Trouwens, wat moeten we eigenlijk onder 'christelijk' verstaan. Als je de paus moet geloven, dan is die titel toch vooral voorbehouden aan wie zich binnen de rooms-katholieke traditie bevindt. Als om allerlei uiteenlopende redenen christenen het al zo moeilijk hebben met elkaar en met de joden, en de joden met de christenen, hoe zou er dan ooit ruimte kunnen komen voor een derde als gelijkwaardige partner? De gevoeligheden liggen hoog opgestapeld en de argwaan is groot, wederzijds.

Toch is het wel zinvol om de vergelijking te maken, zoals de minister doet, met de manier waarop de joden hun plek hebben gekregen in onze samenleving. Dat is gebeurd met vallen en opstaan. Er zijn onherstelbare fouten gemaakt en er gaat nog steeds van alles mis, maar er is in veel opzichten iets van een verbondenheid gegroeid. Men zou misschien nog beter kunnen zeggen dat gaandeweg ontdekt is dat de band die joden en christenen met elkaar verbindt sterker is dan alles wat er tussen hen in staat. Dat heeft te maken met hun inspiratiebronnen: met hun heilige boeken en met de plaats waar die zijn ontstaan. Joden en christenen zijn het in veel opzichten roerend met elkaar oneens en zullen dat ook wel blijven, maar ze delen ook een gevoel voor het geheim van de oude boeken en de vermanende, opwekkende en troostende woorden met goddelijk gezag die daar steeds weer in beluisterd kunnen worden.

Juist dat is iets wat ons verbindt of zou kunnen verbinden met de moslims. Zij weten ook van dat geheim. Het verhaal gaat dat Mohammed aanvankelijk hoopte op begrip van en samenwerking met de andere gelovigen van het boek. De Koran zou gelezen moeten worden als een voortzetting van de boeken van jodendom en christendom. Hij werd echter door joden en christenen niet geaccepteerd als nieuwe profeet. Het vervolg is bekend. Het lijkt ook uitgesloten dat we elkaars boek ooit zullen accepteren als gezaghebbend en heilig. Het is op dit moment ook eerder zo dat we ons ergeren aan of zorgen maken over de manier waarop moslims zich laat leiden door de Koran. Maar misschien bekijken we ons wel op de uitwassen daarvan. En misschien ligt dit alles juist zo gevoelig omdat we

binnen onze eigen traditie ook zo onze problemen hebben met de juiste interpretatie en toepassing van de oude teksten. Toch zijn vrijwel alle joden en christenen ervan overtuigd dat hun heilige boeken onmisbaar zijn. Aan buitenstaanders is dat niet makkelijk uit te leggen, maar aan moslims wel.

Het is voor joden over het algemeen moeilijk verteerbaar dat christenen pretenderen dat hun heilig boek (het Nieuwe Testament) het legitieme vervolg is op hun Tanach (door christenen lichtelijk denigrerend Oude Testament genoemd). Datzelfde overkomt christenen in de confrontatie met de islam en hun Koran. Dat zijn zaken waar we het nooit over eens zullen worden. Maar als je beseft waar de gevoeligheid ligt en elkaar daarin herkent, ontdek je misschien dat er meer is dat je als joden, christenen en moslims verbindt dan van elkaar scheidt. Dat hoeft geen eeuwen te duren.

Uruzgan: wie mag het zeggen? (28 september 2007)

Binnenkort moet de regering beslissen over de voortzetting van de militaire missie in Uruzgan. De verantwoordelijken staan voor een moeilijk dilemma. Welk besluit er ook genomen zal worden, er zullen altijd ernstige negatieve kanten aan zitten. Zowel in Nederland als in Afghanistan worden de messen al geslepen. Maar wie heeft hier eigenlijk het meeste recht van spreken?

De Nederlandse doden zijn al enige tijd niet meer “slechts” het slachtoffer van verkeersongevallen. Onze jongens worden nu gedood door bermbommen, zelfmoordaanslagen en in vuurgevechten. De berichten hierover komen elke keer weer hard aan. De afgrijselijke beelden uit Irak en zijn buurlanden begonnen zo langzamerhand al gewoon te worden en halen allang de voorpagina's niet meer. Maar wanneer het gaat over iemand uit de buurt en wanneer je de burens hun zorgen hoort uitspreken over hun uitgezonden kleinzoon, dan wordt het anders. De gedachte komt op dat dit zo langer niet kan. Mogen we onze geliefden, hoe stoer ze misschien ook zijn, hier wel aan bloot stellen?

Aan de andere kant besef je dat die militairen daar niet voor niets zijn. Wat zal er gebeuren wanneer zij vertrekken en niemand hun taak overneemt? Zal Afghanistan dan niet in een vreselijke chaos vervallen? Zullen daarbij dan niet juist de mensen die zich nu relatief veilig voelen door de aanwezigheid van buitenlandse militairen het slachtoffer worden? Het treurige is dat waarschijnlijk juist de aanwezigheid van die buitenlandse militairen de tegenstellingen onder de Afghanen versterkt. Wie niet tegen de buitenlandse militairen is is vóór hen en dat zal door de tegenstanders als verraad en collaboratie worden gezien.

Het mooiste (voor zover er hier iets mooi kan zijn) zou zijn wanneer de keuze om de militaire missie voort te zetten het positieve antwoord was op een duidelijke vraag uit naam van het volk van Afghanistan. De bittere werkelijkheid is echter dat de Nederlandse militaire aanwezigheid onderdeel is van een overzichtelijke kluwen van verwickelingen. Dat begon ooit met de Russische steun aan een Afghaans regiem. Daarop reageerde de Verenigde Staten met de steun aan de groeperingen, onder andere de Taliban(!), die zich tegen dat regiem verzetten. Later werd Afghanistan betrokken bij de strijd tegen en vervolgens in Irak. Dit alles wordt gepresenteerd als de oorlog tegen het terrorisme, maar het is vooral ook een strijd om de macht over een gebied dat rijk is aan olie.

Kom daar maar eens uit! In Nederland lijkt de beslissing daarbij ook nog eens de inzet van een politiek spel te zijn geworden. Het wordt een voortzetting van de discussie over de vraag of Nederland al of niet terecht de aanval van de Verenigde Staten op Irak steunde. Het lukte bij de kabinetsformatie de PvdA niet om het CDA daar op te pakken. Nu zijn er nieuwe kansen. Bovendien kan de nieuwe voorzitter van de PvdA zich op dit punt mooi profileren. En dan is er ook nog een Nederlandse secretaris-generaal van de NAVO die kan laten zien hoe groot zijn invloed ook in zijn eigen landje nog is.

Wie heeft hier recht van spreken? Men zou het de man en vrouw in Afghanistan moeten vragen. Maar hoe komen zij aan het woord? Is hun president Hamid Karzai ook echt hun woordvoerder? De

Nederlandse militairen moeten ervoor strijden dat de Afghanen de ruimte en de vrijheid krijgen om hun eigen keuzes te maken. Wat dat betreft is elk vuurgevecht – ongeacht de uitkomst – een nederlaag. Maar als het lukt om de Afghaan – vriend en vijand – een gezicht en een stem te geven, dan is de missie het risico en onze blijvende steun waard.

Jan Wolkers en de Gereformeerden (26 oktober 2007)

In vrijwel alle herdenkingsartikelen over de vorige week overleden Jan Wolkers wordt melding gemaakt van zijn gereformeerde afkomst. Hij groeide op als de tweede van elf kinderen in een gezin waarin na elke maaltijd door zijn vader uit de Bijbel werd gelezen. Uit zijn geschriften, met name de roman “Terug naar Oegstgeest”, kan men opmaken dat Jan Wolkers afscheid heeft genomen van dit christelijke milieu en van het geloof. Hij heeft er echter ook een blijvende bewondering voor de Bijbel aan over gehouden, vooral ook vanuit de herinnering aan de manier waarop zijn vader er uit voorlas: “Als mijn vader las, gebeurde het, het gebeurde echt! ... Mijn vader lééfde de Bijbel” (uit een interview in dagblad Trouw in de serie “De Tien geboden”, 29 dec. 2002). Niet voor niets wordt zijn stijl wel aangeduid als “oudtestamentisch” en geeft hij zelf aan dat de Bijbeltaal hem als schrijver diepgaand heeft beïnvloed (in zijn essay “Op de vleugelen der profeten”).

In christelijke kring had men vaak grote moeite met zijn literaire werk en soms heeft men dat nog. Dat had echter vooral te maken met het feit dat hij in veler ogen de grenzen van het betamelijke overschreed door onomwonden over seks en dan ook nog in steeds wisselende relaties te schrijven. Aan de andere kant stond hij niet bekend om zijn godslasteringen (zoals Gerard Reve) en was hij ook niet rancuneus ten opzichte van zijn gereformeerde achtergrond (zoals Maarten 't Hart). Mogelijk dat om die reden Jan Wolkers in kranten uit orthodox protestantse hoek, het Nederlands Dagblad en het Reformatorisch Dagblad, relatief positief wordt herdacht. Tenslotte kenden de meeste mensen hem ook als een aimabel mens, ontwapenend in zijn haast argeloze en vooral ook oprechte directheid. Het is jammer dat velen hem alleen kennen van “de film van de eeuw” die van zijn roman “Turks fruit” is gemaakt. Deze oversekste versie doet maar voor een deel recht aan zijn aangrijpende boek over liefde en dood.

Intussen heeft Jan Wolkers de nazaten van de Gereformeerden uit zijn jeugd misschien nog wat te zeggen op hun eigen terrein: dat van de theologie. Om te beginnen is daar het feit dat de voor Wolkers zo kenmerkende vitaliteit naar eigen zeggen zo nauw is verbonden met, misschien zelfs geïnspireerd door de Bijbelverhalen die hem met de paplepel zijn ingegeven. De Bijbel verdient voorleesvaders en –moeders die zoals pa Wolkers de verhalen tot leven brengen, mooi en soms ook rauw. Jan Wolkers maakt duidelijk dat er meer leven in de Bijbel zit dan veel kerkelijke uitleggers doen vermoeden.

Zoals veel schrijvers van zijn generatie prikt Jan Wolkers door de kleinzielige schijnheiligheid heen van zijn burgerlijke tijdgenoten in het algemeen en van de christelijke variant in het bijzonder. Daar is echter bij Wolkers niet alles mee gezegd. Hij houdt iets optimistisch. Je zou het haast, zonder hem te willen annexeren, gelovig kunnen noemen. Arnon Grunberg beschrijft het heel treffend in een essay dat hij schreef bij Wolkers' tachtigste verjaardag (NRC 21 oktober 2005): “Een afrekening met het geloof van Wolkers' voorvaderen kan ik in dit oeuvre niet zien. Eerder lijkt het me een seculiere voortzetting daarvan.” Dat heeft alles te maken met zijn eerder genoemde vitaliteit en zijn “vermogen schoonheid te zien” die je “verzoent je met het leven en het noodlot dat altijd sterker, onbegrijpelijker zal zijn dan jij.”

Zo gezien blijft Jan Wolkers de Gereformeerden of wat daarvan over is uitdagen: is er een betere voortzetting mogelijk van het geloof der vaders dan de aanstekelijke variant die Wolkers heeft neergezet in zijn boeken, beelden en manier van leven? En: wat maakt het voor verschil of je uitgaat van het noodlot of durft te vertrouwen op een levende en communicabele God?

Het Israëlitisch-Palestijns-Arabisch conflict (16 november 2007)

Op 16 november wordt in de Generale Synode van de PKN het rapport met bovengenoemde naam besproken. Op het moment dat onderstaand commentaar geschreven wordt is de uitkomst van dat gesprek nog niet bekend, maar wel te voorspellen: men komt er niet uit, in ieder geval niet eensgezind.

Volgens de opzet van de besprekingen hoeft dat overigens ook nog niet. Bij de eerste aanzet van dit rapport gaat het volgens de begeleidende brief slechts om “het verhelderen van standpunten en het daadwerkelijke gesprek over de verschillende thema’s die een rol spelen bij het beoordelen van het conflict”. Ook zullen nog een tiental bij deze problematiek betrokken groeperingen worden uitgenodigd om in januari 2008 hun mening te geven over het rapport. Dat zal op grond van de besprekingen worden bijgesteld. In april 2008 zal de synode er dan een besluit over nemen.

Een zeer zorgvuldige procedure dus. In dat kader moet men ook de oproep zien aan de synodeleden om “terughoudend” te zijn naar de pers voorafgaand aan de bespreking in de synode. Zoals men kon lezen in het vorige nummer van *Centraal Weekblad* was niet iedereen daar gelukkig mee. Het valt niet mee dit gesprek in goede banen te leiden. Daarvoor zijn de tegenstellingen te groot. Van alle kanten wordt er druk op de synodeleden uitgeoefend. Elk woord zal als op een goudschaaltje gewogen moeten worden. Men zou ook kunnen zeggen – met een in deze situatie helaas passender beeld – dat het moddergooien al is begonnen.

Intussen zijn de bedoelingen van de opstellers van het rapport en het moderamen van de synode duidelijk. Men gaat voor de èn-èn benadering: voor verbondenheid met Israël en met de Palestijnen via de kerken en christenen in het Midden-Oosten. Daarvoor gebruikt men nadrukkelijk de beladen term “verbondenheid”. De in de kerkorde genoemde “onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël” sluit verbondenheid met andere partijen in het conflict niet uit, zeker niet als het gaat om mensen die behoren tot de broeders en zusters van de christelijke gemeenschap.

Dat klinkt heel aannemelijk en volgens opiniepeilers is het een visie die door een meerderheid binnen de PKN wordt gedeeld. Helaas is dit waarschijnlijk echter te mooi of te oppervlakkig om waar te zijn. Voor sommigen is dit namelijk verraad aan Israël, omdat het duidt op sympathie voor mensen die het bestaan van de staat Israël bedreigen; voor anderen gaat het juist al te gemakkelijk voorbij aan het onrecht dat Israël als militaire machthebber de Palestijnen aandoet. Wat het gesprek vooral moeilijk maakt, zijn de theologische overwegingen. De stichting van de staat Israël kan gezien worden als een teken van Gods trouw aan zijn verbond met het volk Israël en als een vervulling van profetieën uit de Bijbel. De trouw van God aan zijn volk wordt ook beleden door Paulus, ondanks het feit dat veel Joden Jezus niet als de messias erkenden. In diezelfde Bijbel klinkt echter ook heel luid de roep om recht en gerechtigheid, met name tot wie zich met God verbonden weet. De bringers van die boodschap tonen weinig respect voor (schijn)heilige huizen en naties.

Wil men in de PKN een weg vinden tussen een kleurloos compromis en een uitzichtloze loopgravenoorlog, dan kan men zich het beste concentreren op het gesprek over de theologische vragen en over de daarachter liggende verschillen wat betreft de uitleg van de Bijbel. Blijkens de eerste reacties is het nu besproken rapport daarin al te voorzichtig. Men kan het gesprek binnen de kerk over het conflict tussen Israël en de Palestijnen vergelijken met de vraag hoe je moet reageren op een moeizame echtscheiding: de twee partners zijn erg boos op elkaar en eisen van hun omgeving een strikte keuze voor de één en tegen de ander. Wie zich met beiden verbonden voelt en niet wil kiezen, is voor geen van de strijdende partijen acceptabel. In zo’n situatie moet je als betrokken toeschouwer heel goed weten waar je zelf voor staat. Anders raak je in de war.

Waar blijven de theologen? (8 februari 2008)

Herhaaldelijk worden theologen uitgedaagd om meer openlijk deel te nemen aan de debatten die gaande zijn op het terrein van kerk en samenleving. Hebben die uitdagers zich echter wel goed georiënteerd? Zitten ze misschien alleen maar te wachten op de reactie die hen goed uitkomt?

Recentelijk hoort men de klacht over de zwijgende theologen vooral in de discussie rond het boek van Hendrikse over het 'bestaan' van God. De academisch gevormde theologen zouden zich niet durven wagen aan het gesprek over dit moeilijke, kerkelijk omstreden maar voor mensen van nu zo belangrijke thema van hoe men zich God kan voorstellen zonder afstand te hoeven doen zijn moderne manier van denken. Het opmerkelijke is dat vanaf de verschijning van het boek in het najaar van 2007 wel degelijk een aantal theologen zich – over het algemeen kritisch – uitgesproken hebben over dit boek, zijn inhoud en de manier waarop de schrijver het thema presenteert. Om dicht bij huis te blijven, kan bijvoorbeeld verwezen worden naar het commentaar in Centraal Weekblad van 9 november 2007. Dat men dit blijkbaar over het hoofd ziet, zou wel eens te maken kunnen hebben met het soort reactie waarop men zit te wachten. Hoevelen, journalisten voorop, zullen hopen op een ouderwetse kerkelijke kwestie? Dat zou immers het beeld bevestigen – altijd prettig – van de kerk die de vrijzinnigen de deur uit zet. Men wordt ongeduldig, want je weet nooit hoe lang de hype nog duurt en de verkoop van het boek van Hendrikse nog loopt.

Het is goed dat de theologen en kerkleiders zich niet laten verleiden tot de gewenste snelle en duidelijke welles-nietes reactie. Hun deskundigheid moge ook blijken uit het feit dat ze zelf de agenda en het tijdpad van het debat bepalen. Nadere beschouwing leert immers dat wat Hendrikse aanroert in feite een discussie is die al sinds de Middeleeuwen wordt gevoerd. Hendrikse heeft veel voorgangers, ook uit het recente verleden, die deze zaak soms nog beter uit de doeken hebben gedaan maar daarbij minder publiciteit hebben gekregen. De kwestie is ook wel zo ingewikkeld dat deze de bespreking bij Pauw & Witteman te boven gaat. Theologen hebben bedenktijd nodig. Wie daarop kan wachten (bijvoorbeeld op de komende nummers van theologische tijdschriften zoals In de Waagschaal en Theologisch Debat) en wat verder om zich heen kijkt zal zien dat er alom een diepgaand debat gaande is. De kunst van het kerkelijke debat is om dat niet voortijdig met een machtswoord te beslissen, maar om juist het gesprek tussen de verschillende partners gaande en helder te houden.

Ook op het heel andere terrein van de seksualiteit wordt steeds vaker van de kerkelijk en theologisch leidinggevenden verwacht dat zij duidelijk richting geven. Het liefst door duidelijke normen aan te geven: dit mag wel en dat zeker niet. Terecht schrikt men – in ieder geval binnen de PKN – hiervoor terug. Hier geldt hetzelfde als wat boven gezegd is over het theologisch debat: het zal er in de eerste plaats om moeten gaan mensen in gesprek te brengen en te houden met elkaar. Een weldenkend theoloog gedraagt zich niet als paus of profeet. De kerk heeft wat betreft het gesprek grote mogelijkheden. Hier vindt men immers binnen de gemeenten allerlei soorten mensen bij elkaar die ondanks vaak grote verschillen (bijvoorbeeld van leeftijd, sekse en seksuele geaardheid) zich met elkaar verbonden weten binnen een christelijke geloofstraditie. Wie zich niet op laat jagen kan hier de tijd en de moeite nemen om zich te verdiepen in elkaar en in wat de ander inspireert. Zo kun je verder komen, zonder anderen onnodig te schaden in een ongeduldig zoeken naar voortijdige en daardoor oppervlakkige duidelijkheid.

Waar blijven de theologen? Als het goed is zijn ze in gesprek en blijven ze dat ook.

Leve Europa? (9 mei 2008)

Vandaag – 9 mei – is de dag van Europa. Precies 58 jaar geleden werd, nog onder de indruk van het oorlogsgeweld dat Europa zozeer geteisterd had en onder de dreiging van een nieuw conflict tussen Oost en West, officieel een begin gemaakt met de samenwerking tussen de volken van Europa. Niet langer zouden ze zich afzetten tegen elkaar, maar juist de eenheid zoeken op het economische, militaire en politieke vlak. Het initiatief ging uit van de Franse minister van buitenlandse zaken, Robert Schuman. In zijn op 9 mei 1950 uitgegeven verklaring bood hij Duitsland de hand. Over dit gebaar moet men niet te gering denken. Na de verbeterde oorlogen tussen beide landen in de voorafgaande decennia bleef men niet steken in verbittering, maar koos men voor verbroedering. Dat is al genoeg reden om er even bij stil te staan. Er was natuurlijk ook het nodige eigen belang, maar hoe vaak zie je niet dat men in en na conflicten niet kan uitstijgen boven het eigen gelijk en de wens zich af te zetten tegen of te wreken op de andere partij. Het kan dus ook anders.

In die 58 jaar is er veel tot stand gebracht. De eenheid is gegroeid en het initiatief mag gerust een succes genoemd worden. Het heeft er aan bijgedragen dat tegenstellingen zijn overbrugd en muren zijn gevallen. Het heeft de Europeanen economisch ook geen windeieren gelegd. Toch roept de Europese eenwording over het algemeen weinig enthousiasme op, vaak eerder argwaan. Politici krijgen de handen van hun gehoor eerder op elkaar wanneer zij appelleren aan gevoelens van nationalisme. Oost-Europeanen worden gewantrouwd, Turken houdt men al liever helemaal buiten de deur. Berlusconi maakt goede sier met het behoud van Alitalia als nationale luchtvaartmaatschappij en schendt zonder blikken of blozen de Europese regels over staatssubsidie. Eigen volk gaat immers altijd voor.

Welbeschouwd is dit stoere nationalisme eerder een teken van zwakte dan van kracht. Juist in tijden van onzekerheid grijpt men terug op dit soort basale zekerheden. En vindt men het niet in de eigen identiteit dan zoekt men een tegenstander om zich samen tegen te kunnen afzetten. Juist wie stevig op eigen benen staat en wie weet waarvoor hij staat, zal de moed en de openheid hebben om ruimte te maken voor de ontmoeting met de ander en zich niet direct bedreigd voelen.

Het schijnt dat minister Schuman zich bij zijn initiatief mede liet inspireren door zijn christelijke geloofsovertuiging. Het is hoe dan ook goed Bijbels om niet te blijven steken in nationalisme. De Bijbel is niet wereldvreemd. Er is veel aandacht voor de worsteling van Israël om zijn eigen plek te midden van de volken te krijgen. Dat mag ook en dat moet ook: ieder volk verdient zijn eigen identiteit. Maar daar blijft het in de Bijbel niet bij. Voor de God van Israël is het niet genoeg. Hij leert de profeet Jona een lesje wanneer deze zich verheugt over de vernietiging van de aartsvijand. God heeft ook hart voor de volken buiten Israël. Profeten als Jesaja voorzien dat dit wederzijds zal zijn: alle volken zullen zich ooit aangesproken weten door Gods oproep tot recht en gerechtigheid. De uitzending van Jezus' discipelen naar alle volkeren sluit daarbij aan.

De moedige stappen van politici die zich niet laten leiden door bangelijk nationalisme mag men zien in dit hoopvol licht. Het maakt tegelijkertijd ook duidelijk dat men ook verder moet durven gaan. Europa dreigt namelijk een bastion te worden. Met name de armen komen er niet in. Dat krampachtige beschermen van onze welvaart zou achteraf wel eens kortzichtig kunnen zijn. Wordt het niet eens tijd voor een echte handreiking tussen Noord en Zuid?

Hoe lang mag de wereld nog blijven toekijken in Zimbabwe? (31 mei 2008)

Zimbabwe verkeert al lange tijd in een enorme economische crisis, mede veroorzaakt door de regering van Robert Mugabe. Deze vrijheidsstrijder van weleer weet van geen wijken en gaat over lijken om zijn macht te houden. Hoe is het toch mogelijk dat hij al zolang en wie weet hoe lang nog ongestraft zijn gang kan gaan?

Twee weken geleden berichtte The Observer over de dood van Gibson Nyandoro (53 jaar oud). Het bericht werd in de vorm van een In Memoriam overgenomen in Trouw (21 mei). Nyandoro was één van de beruchte oorlogsveteranen die door Mugabe opgetrommeld werden om gewelddadig actie te voeren tegen vooral de blanke boeren. Hij was echter tot het inzicht gekomen dat Mugabe zijn land alleen maar honger had gebracht. Nyandoro vond dat het tijd werd voor verandering. Op een verkiezingsbijeenkomst maakte hij een veelzeggend gebaar: hij opende zijn gebalde vuist (het symbool van de heersende partij Zanu-PF) tot een open hand met de palm naar voren (het symbool van de oppositiepartij Movement for Democratic Change van Morgan Tsvangirai). Dat kostte hem zijn leven, want kort daarop werd hij dood geslagen. Familie en vrienden durven zijn lijk niet op te halen en te begraven. Uit ervaring weet men dat aanhangers van de regering die laatste eer aangrijpen om nog meer tegenstanders te ontmaskeren en aan te pakken.

Er komen namelijk weer verkiezingen aan. Op 27 juni is er een tweede ronde in de strijd om het presidentschap. In de eerste ronde heeft de MDC de Zanu-PF verslagen, maar zou de verkiezing van de president nog onbeslist zijn gebleven. De uitslag liet echter verdacht lang op zich wachten en lijkt te zijn gemanipuleerd. Wat betreft de nieuwe verkiezingen hoeft men zich ook geen illusies te maken. Het uitstel wordt aangegrepen om tegenstanders van Mugabe te intimideren of zelfs uit de weg te ruimen. Wat stelt democratie dan nog voor? Het is niet meer dan een façade die wordt opgetrokken om critici de mond te snoeren. Het is een beproefd middel, dat onlangs ook weer is toegepast door de machthebbers in Birma. Door zich te presenteren als democratie, die de wil van het volk laat gelden, probeert men de aandacht af te leiden van het feit dat men grote delen van dat volk onderdrukt.

Men kan zich afvragen waarom de buurlanden van Zimbabwe niet ingrijpen, Zuid-Afrika voorop. Is men bang zich in een wespennest te steken? Vreest men instabiliteit in eigen land? Door de afwachtende houding en de mede daardoor niet aflatende stroom aan vluchtelingen komt men nu in Zuid-Afrika alsnog in de problemen. Misschien dat het Mbeki ertoe kan brengen om Mugabe, zijn broeder in de vrijheidsstrijd, er krachtadig op te wijzen dat zijn vrijheidsstrijd is ontaard in een krampachtig en kortzichtig handhaven van zijn eigen machtspositie.

En waarom doen de Verenigde Naties niets? Zouden de Westerse landen zich laten intimideren door de retoriek van Mugabe die alle kritiek bestempelt als restant van het kolonialisme? Heeft Zimbabwe misschien behalve natuurschoon te weinig te bieden en blijft men daarom maar bedremmeld op een afstand toekijken hoe 'een land zijn eigen inwoners verslindt' (Numeri 13:32)? Er wordt wel voedselhulp geboden, maar hulpverleners stellen verbitterd vast dat het door de machthebbers gebruikt wordt om stemmen te kopen.

Het is naïef om te hopen op de verkiezingen op 27 juni. Hoe langer deze situatie voortduurt hoe meer onschuldige slachtoffers er zullen vallen, hoe meer de dingen beslist zullen worden met bruut geweld en hoe meer de machtelozen zullen verzinken in apathie. Daar mag je niet op wachten.

Raad van Kerken en de realiteit (27 juni 2008)

Op 21 juni vierde de Raad van Kerken zijn veertigjarig bestaan. Bij die gelegenheid zei de voorzitter, zoals van iemand in die functie verwacht mag worden, vol te vertrouwen de toekomst tegemoet te zien: ook aan kathedralen werd vroeger door vele generaties gewerkt. De realiteit gebiedt echter om wat kritischer aan te kijken tegen het nut van deze instelling.

Het is opmerkelijk dat zowel aan het begin van de Raad van Kerken in Nederland als aan het eind van deze veertig jaar een prinses staat. Veertig jaar geleden werd de discussie tussen de kerken bepaald door de overgang van prinses Irene naar de Rooms-katholieke kerk: was haar “Hervormde” doop daar ook geldig? Inmiddels erkennen de Rooms-katholieke en Protestantse kerken elkaars doop. Het is één van de kroonjuwelen waar de jubilerende Raad van Kerken graag naar verwijst om te laten zien dat dit georganiseerde interkerkelijke contact de moeite waard is. De feestelijkheden werden vorige week opgeluisterd door een andere prinses: Máxima. Daarmee hoopte men ook iets van het voorgenomen nieuwe jeugdige elan uit te stralen. Dat neemt echter niet de herinnering weg aan de opschudding die ontstond toen een andere prinses, Juliana, deelnam aan de communie bij de inzegening van het huwelijk van Maurits en Marilène. Het gaf aan dat de Rooms-katholieke kerk heel duidelijk zijn grenzen trekt en de eigen profilering boven de samenwerking stelt. Dat is de laatste jaren alleen maar versterkt en is nog eens onderstreept door het feit dat de Rooms-katholieke kerk de Raad van Kerken financieel bijna om zeep heeft geholpen.

De Raad heeft zeventien leden. De grootste daarvan, de Rooms-katholieke kerkprovincie in Nederland, toont zich dus niet erg enthousiast. De enige andere kerk die getalsmatig flink meetelt is de PKN, die de Raad van Kerken ook financieel in leven moet houden. Wie men mist in het rijtje zijn vooral de evangelicalen. In die kringen heeft men meer op met wat men noemt “de oecumene van het hart”, waarbij de nadruk meer ligt op de gedeelde geloofsovertuiging dan op de samenwerking tussen de kerkelijke organisaties. Men kan zich afvragen of men het spirituele zo makkelijk kan scheiden van het institutionele. Dat neemt niet weg dat de Raad van Kerken zich zal moeten bezinnen op de vraag of de oecumene nog steeds het beste gediend is met de benadering van bovenaf, via de officiële landelijke kerkelijke instellingen. Is dit inderdaad, zoals de voorzitter stelt, als het gestadig werken aan de bouw van een mooie kathedraal? Of lijkt het eerder op het trekken aan een dood paard?

In zekere zin geeft de Raad van Kerken zelf al aan het in de toekomst anders te willen aanpakken. Men wil jongvolwassenen nadrukkelijker bij het oecumenische werk gaan betrekken door middel van “ambassadeurs” uit de leeftijdsgroep van 20-35 jaar die de Raad moeten aan adviseren. Men verwacht dat zij meer in projecten dan in structuren zullen denken. Dan kan men echter nu zelf al bedenken dat het misschien niet zoveel zin meer heeft de structuur van de Raad koste wat het kost in stand te houden. Inspirerende en samenbindende projecten komen vaak eerder ondanks dan dankzij logge kerkelijke overlegorganen van de grond. Het mooiste voorbeeld daarvan uit de laatste jaren is de totstandkoming van de Nieuwe Bijbelvertaling. Dat was het grootste interkerkelijke samenwerkingsverband ooit in Nederland. En zeer succesvol. Als het aan het kerkelijk overleg gelegen had, was het er nooit op deze manier van gekomen. Slechts door de drijvende kracht van het Nederlands Bijbelgenootschap is het gelukt. Dit voorbeeld laat ook zien hoeveel potentieel er zit in de christelijke traditie en hoezeer dit doorwerken kan over de grenzen van de kerken heen.

Op de persoon spelen (5 september 2008)

Het wordt steeds meer als normaal ervaren dat we geïnformeerd worden over zaken uit het privé leven van vooraanstaande personen. Dat heeft inderdaad iets positiefs, want het kan helpen om de hoog geplaatsten en hun vereerders met de beide benen op de grond te houden. Er zitten echter ook steeds meer bedenkelijke kanten aan.

Max Westerman was vele jaren correspondent in de Verenigde Staten. Nu geeft hij voor de t.v. zijn visie op de Nederlandse samenleving. Daarbij constateert hij onder andere dat men hier de Amerikaanse gewoonte heeft overgenomen om te graven in het verleden van politici op zoek naar misstappen. Die worden dan gebruikt om hen in een kwaad daglicht te stellen. Inderdaad kunnen we tegenwoordig niet alleen “genieten” van opgediepte jeugdzondes en contacten met omstreden mensen van de Amerikaanse presidentskandidaten. Onze journaals en krantenkolommen worden inmiddels ook gedeeltelijk gevuld met soortgelijke smeuge verhalen over onder meer onze eigen volksvertegenwoordigers.

Het sluit aan bij de trend in de media om op de persoon te spelen. Dat gebeurt op allerlei manieren. De kijker en lezer wordt gevraagd en ongevraagd getrakteerd op soms zeer intieme details uit de levens van mensen. Sommige beroemdheden spelen gretig in op deze blijkbaar bij het publiek levende wens, anderen ondergaan het als een onvermijdbare prijs voor hun roem. Sommige mensen worden juist beroemd door alleen het feit dat zij zich ongegeneerd bloot stellen aan dit voyeurisme. Anderen zijn al tevreden met de beloning van een kort moment van t.v. aandacht voor een in bepaalde gevallen wel erg ver gaand kijkje in hun persoonlijk leven.

De aandacht voor de persoon achter de beroemdheid heeft een positieve kant, zeker als het gaat om politici en andere beleidsmakers. Een mens is immers meer dan haar of zijn functie. Wie haar of hem als persoon ziet zal doorgaans meer begrip op kunnen brengen voor de zwaarte van de functie en voor de vaak ingewikkelde en moeilijke afwegingen bij het nemen van ingrijpende beslissingen. Het is ook belangrijk, zowel voor de toeschouwer als voor de betrokkene zelf, om te bedenken dat bij de afweging van argumenten altijd subjectieve factoren een rol spelen. De keuzes die men maakt of de voorkeuren die men heeft staan nooit los van het eigen levensverhaal. Het is dus goed om daar weet van te hebben.

Daar moet men dan wel zorgvuldig mee omgaan. Iemands verleden is zijn kwetsbare kant. Wat gebeurd is laat zich niet overdoen en het is doorgaans voor meer dan één uitleg vatbaar. Al te vaak wordt het misbruikt. De recente voorbeelden uit de Nederlandse politiek laten verschillende vormen daarvan zien. Kamerlid Duyvendak kwam bewust voor de dag met zijn verleden als actievoerder en werd daar door zijn collega's streng op afgerekend. Dat had hij ook wel een beetje aan zichzelf te wijten. Hij bracht immers het proces zelf op gang – waarschijnlijk mede ingegeven door de wens publiciteit te krijgen voor zijn boek – om vervolgens te ontdekken dat dit proces uit de hand liep en zich tegen hem keerde. Het volgende incident op het grensvlak van publiek en privé betreft een handtekening die ooit door de huidige minister Cramer gezet zou zijn onder een petitie ter ondersteuning van een omstreden tijdschrift. Ongetwijfeld mede door het succes bij Duyvendak werd nu op grond hiervan de aanval tegen haar ingezet. Zeker in dit laatste geval moet men zich afvragen of hier niet door de aanvallers een grens wordt overschreden. Bij al dit gegraaf in het verleden mag men niet vergeten dat het gaat om de vraag naar iemands huidige functioneren. Is hier daadwerkelijk haar geloofwaardigheid in het geding? En in het algemeen is het goed – ook voor de

niet-Christenen – om zich in deze door Jezus te laten zeggen: “Wie zonder zonde is werpe de eerste steen”.

De kinderdoop ter discussie (3 oktober 2008)

Vorige week sprak de generale synode van de PKN over de mogelijkheid van doopvernieuwing. Dagblad Trouw bracht de discussie terug tot de vraag of de kinderdoop nog wel als feestelijk beleefd mag worden. Dat getuigt van onbegrip en riekt naar stemmingmakerij.

Al vanaf de eerste eeuwen van zijn bestaan worstelt de kerk met vragen rondom de doop. Er was geen twijfel over dat de doop door Jezus Christus zelf was ingesteld en dat je door de doop werd verbonden met Jezus en zo werd ingelijfd in de christelijke gemeente. Er bleven echter vragen over de betekenis en de uitvoering, bijvoorbeeld of kinderen gedoopt mochten of zelfs moesten worden. Het Nieuwe Testament is daar niet eenduidig over. Zo werd de doop steeds weer een twistpunt. Het heeft de kerk meer dan eens gescheurd en het roept steeds weer heftige emoties op.

Het is dus te begrijpen dat bestuurders van de PKN omzichtig zijn omgegaan met de vraag vanuit het Evangelisch Werkverband naar de ruimte binnen de PKN voor zoiets als een “herbevestiging van de doop”. Dat heeft te maken met de nimmer eindigende discussie tussen christenen die kiezen voor de kinderdoop op het initiatief van de ouders en christenen die vinden dat de doop slechts waarde heeft als deze samengaat met een bewuste keuze of bekering van de dopeling. Steeds vaker komt het voor dat mensen die als kind gedoopt zijn behoefte hebben aan de doop als plechtige markering van de ommekeer die zij in hun geloofsleven ervaren hebben.

Acht jaar nadat de vraag gesteld was presenteerde het bestuur van de synode een voorzichtig antwoord waarin alle argumenten (dogmatisch, liturgisch, historisch en emotioneel) worden gewikt en gewogen. Het is een belangwekkend onderwerp. Dus het is te begrijpen dat het de krant haalde. Menigeen zal zich echter de ogen uitgewreven hebben bij het bericht op de voorpagina van Trouw met als kop “Protestantse kerktop: Doop nu te feestelijk, liever kopje-onder”. Alle aandacht werd hier gevestigd op een element uit de kritische belichting van de hedendaagse praktijk van de kinderdoop. In de discussienota wordt opgemerkt dat bij alle feestelijkheid en dankbaarheid van dat moment niet vergeten mag worden waar het bij de doop ten diepste om gaat: de verbinding met Jezus Christus en daarmee met het verhaal van dood en opstanding, van vergeving en vernieuwing.

Dit hoort bij het ABC van de christelijke kerk, maar in Trouw wordt het gepresenteerd als een knieval voor een naargeestige vorm van conservatisme. Een dag later doet Willem Breedveld er nog een schepje bovenop. Hij vat de in de nota gepresenteerde opvatting over doop samen als de opdracht “er geen feestelijke gebeurtenis van te maken. Nee, het moet een moment van bezinning zijn en vermaan over onze zondigheid. (...) Dit lijkt een concessie aan de Gereformeerde Bond (...). Vandaar mijn vraag: hoezo mag de doop niet langer een feestelijke gebeurtenis genoemd worden?”

Het woord is nu aan de lezers. Hun reactie is voorspelbaar. Men zal zich boos maken over die vreselijke “kerktop”: eerst verkwanselen ze kerkgeld aan een hopeloos ict-project en nu nemen ze de arme kerkmensen ook nog hun feestelijke gevoelens af.

Hopelijk zijn er lezers die zich beter laten informeren, misschien zelfs de moeite nemen om de nota zelf te lezen. (Overigens wordt die op basis van de bespreking in de synode herschreven.) Het onderwerp is belangrijk genoeg om zich te verdiepen in waar het echt om gaat en welke argumenten steekhoudend zijn. Het spannende van de nota is vooral dat er serieus geprobeerd wordt om ruimte te vinden voor de volwassendoop en de beleving daarvan in een kerk waarin kinderdoop de regel is. Zo'n moedige poging op dit terrein waarop in de geschiedenis van de kerk zoveel is mis gegaan verdient meer en betere aandacht dan door sommige ruziezoekende journalisten wordt geboden.

Verandering? (7 november 2008)

Alom klinkt de roep dat het anders moet. Veel leidslieden beloven het ook en gebruiken het als verkiezingsleus. Voor echte verandering komt echter meer kijken dan grote woorden, al dan niet ingegeven door schokkende ervaringen.

Op de dag dat dit nummer van *Centraal Weekblad* uit komt is bekend wie de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten heeft gewonnen. Als je kandidaten vooraf mocht geloven, maakt het een wereld van verschil wie van beiden de komende jaren als machtigste man van de wereld mag gelden. Aan de andere kant had beider verkiezingsretoriek hetzelfde refrein: verandering! Het doet sterk denken aan de manier waarop indertijd Pim Fortuyn onverwacht veel kiezers achter zich wist te krijgen. We zullen – helaas – nooit weten of hij waar had kunnen maken wat hij beloofde. De puinhoop die de als zijn erfgenamen optredende mensen er van maakte doet vermoeden dat onze parlementaire democratie er niet wezenlijk beter op geworden zou zijn.

Er is de laatste tijd heel veel gebeurd. Vaak was het schokkend. Maar is er echt wat veranderd ten goede? In 1989 viel de muur. De val van een aantal communistische regimes werd uitgelegd als de triomf van het kapitalisme en daar koppelde men doorgaans ook de gedachte aan dat de mensen in Oost Europa nu ook volop konden gaan profiteren van de zegeningen van de vrije markt. In de praktijk van alledag is het er voor de meeste mensen daar echter weinig beter op geworden. En het enige land dat het politiek en economisch redelijk goed doet is Rusland, waar een kleine elite op ouderwetse wijze de dienst uit maakt.

Een aantal jaren geleden raakte men onder de indruk van het gat in de ozonlaag. Een tijd later wist Al Gore wereldwijd aandacht te vragen voor de te verwachten gevolgen van de opwarming van de aarde. De ouderen onder ons hadden bij zijn fraai geïllustreerde betoog associaties met het niet zo mooie maar minstens even serieus waarschuwend rapport van de club van Rome veertig jaar geleden. Wat heeft al deze onheilsprofetie echt veranderd?

In de afgelopen maanden stortten de financiële markten ineen. Geschrokken deskundigen waren het met elkaar eens dat het anders moet en ook zal gaan. Hebzucht zal plaats maken voor een beter normbesef en het verschil tussen wie het geld verdient en wie ermee speculeert zal kleiner worden. Nu de grootste schrik voorbij is zien we echter vooral dat er niet zoveel verandert. De beurs leeft op door koopjesjagers en verongelijkte aandeelhouders gaan verhaal halen. Het doet denken aan de reacties enkele jaren geleden van mensen die via constructies als “legio lease” snel en makkelijker rijker dachten te worden. Ze voelden zich bedrogen, maar vroegen zich niet af of zij zich wellicht door hun eigen hebzucht in de luren hadden laten leggen.

Zal er echt wat veranderen? De geschiedenis stemt niet hoopvol. En of er van de nieuwe president van de Verenigde Staten in deze veel te verwachten valt? Men is het erover eens dat het in ieder geval anders moet dan onder president Bush. Het bijzondere van deze president – in de film “W.” van Oliver Stone is dat goed te zien – is dat hij zelf een grote verandering heeft ondergaan. Helaas was dat in zijn optreden als president nauwelijks te merken. Hij vocht oude vetes uit en hield krampachtig vast aan oude structuren. Toch is het goed om bij de wens tot verandering in de eerste plaats aan je zelf te denken. Echte verandering begint waar iemand zich bekeert: omkeert van een verkeerde weg en enthousiast wordt met een nieuw en duidelijk doel voor ogen. Daarbij kan een nieuwe, invloedrijke leidsman wel een belangrijke rol spelen. Als hij (een zij is het in ieder geval niet geworden) mensen enthousiast en hoopvol kan maken en de massa kan winnen voor een gezamenlijk gedragen positief doel, is er veel mogelijk. Maar uiteindelijk hangt zijn succes ervan af of mensen zelf willen veranderen.

Rechtsgevoel (5 december 2008)

Rechterlijke uitspraken worden vaak heftig bediscussieerd. Velen matigen zich daarbij een oordeel aan dat uitgaat boven wat op de geldende juridische gronden is gebaseerd. Daarbij beroept men zich soms op het gekwetste rechtsgevoel. Dat is echter een bedenkelijk uitgangspunt.

Twee jaar gevangenisstraf kreeg de zestienjarige jongen die in de koninginnennacht in Zaamslag een volwassen plaatsgenoot dood sloeg met een hamer, toen de man een groep jongens aansprak op hun ergerlijk gedrag. Het is de maximale straf die er in het jeugdrecht op doodslag staat, maar volgens velen is die straf veel te licht. Ook parlementsleden voegden zich in het koor der critici. Blijkbaar schiet de wet, waaraan het parlement werkt en waarop de rechter zich beroept, te kort. Had men zelf op de rechterstoel gezeten, zo geven velen op de verschillende discussieforums aan, dan was de jongen tot levenslang of nog erger veroordeeld.

Het lijkt in zo'n geval of er iets mis is met het strafrecht of met de manier waarop het wordt uitgevoerd. Voordat men die conclusie trekt en de betrokken instanties daar op aanspreekt, is het wel goed om te bedenken dat het op een afstand makkelijk oordelen is. De zaak lijkt simpel en de gevoeligheden zijn groot. Wie zich in een zaak verdiept en de gelegenheid krijgt alle factoren van verschillende kanten te bekijken zal inzien dat een rechter vaak voor een dilemma staat. Veel belangen spelen een rol. Er moet recht geschieden. Waar mogelijk moeten schulden worden vereffend. Ook het belang van de schuldige mag niet uit het oog verloren worden. Dat hangt ook samen met het belang van de samenleving waarin de betrokkenen hun plek moeten zien te vinden. In de brievenrubriek of aan de borreltafel kan men zich de weelde veroorloven om slechts één kant van de zaak te benadrukken. Doorgaans is dat hetgeen het meeste in het oog springt en waarbij men zich het eerst betrokken voelt: het verdriet en onrecht wat het slachtoffer en zijn omgeving is aangedaan. Men heeft het dan over het rechtsgevoel. Dat wordt gekwetst als de straf niet in verhouding lijkt te staan tot de misdaad.

Dit is niet de plek om de afwegingen van de rechter nog eens door te nemen of om het vonnis te beoordelen. Het ontbreekt hier ook aan de nodige dossierkennis om het op te nemen voor de dader. Vooral nog is er geen reden om te twijfelen aan het functioneren van ons rechtssysteem. En als dat al zo zou zijn, dan zijn er voldoende mogelijkheden om daar via de wetgevende macht wat aan te doen. Al het publiekelijke geuite ongenoegen roept wel de vraag op of men zich niet al gemakkelijk van de zaak afmaakt door vanuit dat gekwetste rechtsgevoel zulke harde oordelen uit te spreken. Dat heeft namelijk ook iets goedkoops. Door zo nadrukkelijk te wijzen op de schuldige en de ernst van de misdaad, blijft men zelf eenvoudig buiten schot. Alsof de grens tussen goed en kwaad zo duidelijk te trekken is. Bij de betreffende misdaad speelde alcoholmisbruik en groepsgedrag een grote rol. Men

zou ook nog kunnen vragen naar de gezinssituatie van de jongen. Het nieuws over deze vreselijke misdaad en de manier waarop de rechter daarop reageert zou ook aanleiding kunnen zijn om over die aspecten na te denken. En dan niet om verzachtende omstandigheden aan te voeren – iets waar menig commentator zich boos over maakt – maar juist om de discussie eerlijk te voeren. Want op deze manier komen ook gevoeligheden in het gezichtsveld die het eigen leven betreffen. Hoe ga ik om met alcohol? Hoe gedraag ik mij in een groep met dwingende gedragsregels? Wat breng ik mijn kinderen bij? Dan komt er misschien ook nog enige ruimte voor gevoel voor de dader. Kan ik het mij voorstellen dat ik in bepaalde omstandigheden een ernstige misstap bega? Zou ik dan ook niet mogen hopen op een nieuwe kans?